กระบวนทัศน์กระแสทางเลือก : ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในสังคมไทย

Paradigm of Alternative Flow : Strategies to Drive Creative Economy in Thai Society

ทิพย์วรรณ สุขใจรุ่งวัฒนา (Tippawan Sukjairungwattana)*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและทบทวนข้อมูลพื้นฐาน ทฤษฎีแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนทัศน์กระแสทางเลือก การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในประเทศไทย 2) ศึกษาบทบาทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการพัฒนาประเทศ และ 3) นำเสนอยุทธศาสตร์และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการใช้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการพัฒนาประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การศึกษาเพื่อสร้างกระบวนทัศน์กระแสทางเลือกในการพัฒนาสังคมได้อย่างยั่งยืน

กระบวนทัศน์กระแสทางเลือกใหม่ของการพัฒนาได้มุ่งเน้นการพัฒนาที่คุณค่าของความเป็นมนุษย์มากกว่าการวัดความเจริญจากวัตถุ สิ่งของ หรือตัวเงินเพียงอย่างเดียว โดยเน้นคุณค่าภายในมากขึ้น ซึ่งเป็นคุณค่าที่แท้จริง มีความคงทน ถาวรและยั่งยืน ซึ่งในปัจจุบันประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีแนวโน้มที่จะนำ กระบวนทัศน์ของ “ทฤษฎีการพัฒนาทางเลือก” เข้ามาใช้ในการพัฒนาชุมชนเมืองมากยิ่งขึ้น มีการกำหนดทิศทางการพัฒนาและกำหนดภาพความสำเร็จของการพัฒนาซึ่งทำให้ชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของหรือเป็นผู้รับผลของการพัฒนาโดยตรง กระบวนทัศน์ทางเลือกหนึ่งเพื่อนำไปสู่เศรษฐกิจที่มีระดับการพัฒนาที่สูงขึ้นคือ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” (Creative Economy) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของไทย จากการศึกษาพบว่ากระบวนทัศน์กระแสทางเลือกหนึ่งของการพัฒนา คือการปรับโครงสร้างการผลิตให้สมดุลและยั่งยืน จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีการพัฒนาคนและสังคมให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ควรพิจารณาถึงข้อเสนอแนะในการพัฒนาตามกระบวนทัศน์กระแสทางเลือกดังนี้ 1) ควรมีการจัดการองค์ความรู้เรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สร้างความพร้อมให้กับคนเป็นสำคัญ 2) การเสริมสร้างความเข้มแข็งและแนวทางผลักดันสู่การปฏิบัติที่ชัดเจน จัดระบบความพร้อมด้านองค์ความรู้และเทคโนโลยี สังคมและวัฒนธรรม 3) สร้างเศรษฐกิจสังคมสีเขียวตามแนวกระบวนทัศน์กระแสทางเลือกที่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : กระบวนทัศน์กระแสทางเลือก,เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

* อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
Dr. Instructor, Department of Education Foundations, Faculty of Education, Silpakorn University.

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

Abstract

This article aims to 1) study and review basic information regarding theory, concept and research related to alternative flow paradigms of creative economy development in Thailand 2) to present the role of creative economy in developing countries and 3) to analyze strategies and policies recommended for creative economy in Thailand in order to create alternative paradigms for sustainable social development in the future.

The new alternative paradigm of development emphasizes on the development of humanity value, rather than the measurement of progression from material or money, by highlighting the intrinsic value which is genuine, durable and long lasting. In the present world, there is a tendency that various countries worldwide implement "Alternative Development Theory" in their urban development. They also have their development direction and illustrate the success of the development which gives the community a sense of ownership or a sense of direct recipient of the improvement. One alternative paradigm for an economy with a higher level of development is "Creative Economy", an important strategy to drive Thailand's economy. The study indicates that an alternative paradigm of development is to balance and sustain production structure which can occur when people and society are developed to associate with economic development, natural resources and environment. Furthermore, there are policy recommendations to stimulate the creative economy as follows 1) knowledge management for the development of a creative economy should significantly be provided to prompt community members 2) strengthening and practical implementation with knowledge, technology, society and culture should be supported 3) a green economy based on a sustainable alternative paradigm should be created.

Keywords : alternative of flow paradigm, creative economy

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลง ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ประเทศไทยได้เข้าสู่ยุคพัฒนาในช่วงทศวรรษแห่งการพัฒนาของสหประชาชาติ (ค.ศ.1960-1970) ตามแนวของระบบทุนนิยมซึ่งยึดทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) เน้นสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เกิดปัญหาช่องว่างการกระจายรายได้ของคนในชนบท เกิดวิกฤตการณ์น้ำมันและความผันผวนทางการเมือง ปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้ประโยชน์อย่างสิ้นเปลืองส่งผลต่อระบบนิเวศและ ความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง การผลิตต้องพึ่งพาทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ สังคมเมืองขยายตัวอย่างรวดเร็ว ภาคเกษตรอยู่ในภาวะเสียสมดุล ผลกระทบและปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการพัฒนาตามแนวกระแสหลักนี้เอง ส่งผลให้ต้องมีการทบทวนปรัชญาเบื้องหลังการพัฒนา วิถีทาง เป้าหมาย ทิศทางและความมุ่งหวังต่อการพัฒนาชุมชนและประเทศกันใหม่ การพัฒนาทางเลือก (Alternative Development) หรือการพัฒนาอีกแนวทางหนึ่งที่ทวนกระแสทิศทางการพัฒนากระแสหลักจึงก่อรูปทางความคิดพร้อมๆกับที่ได้มีผู้เริ่มนำทางไปสู่การปฏิบัติในสังคมไทย เพื่อหาทางออกให้กับชุมชนและสังคมของตนในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาที่อิงอาศัยแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาชาวบ้าน การพัฒนาเชิงพุทธ การพัฒนาเชิงนิเวศน์ ทำให้รัฐเริ่มหันมามองถึงปัญหาแท้จริงที่เกิดขึ้น และหาแนวทางแก้ไขโดยการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศที่เน้นพัฒนาคนเป็นวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักในการพัฒนา การดูแลทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงการสร้างสังคมใหม่เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาสังคมในอนาคต รัฐเริ่มมีการผสมผสานและกำหนดยุทธศาสตร์ตามแนวทางการพัฒนากระแสทางเลือก โดยเริ่มต้นจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อเนื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ได้จัดทำกรอบและกำหนดทิศทางการพัฒนาใหม่ โดยอันเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชวินิจฉัยมาเป็นแนวทางในการพัฒนาทุกมิติอย่างเป็นองค์รวมและมี “คน” เป็นศูนย์กลางโดยมีจุดมุ่งหมายให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย” แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) มุ่งพัฒนาสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) และในแผนพัฒนาสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ได้เสนอแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ บนฐานความรู้และความคิดสร้างสรรค์ การนำทุนของประเทศ ที่มีศักยภาพมาใช้ประโยชน์อย่างเกื้อกูลกัน และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับทุนทางสังคม เสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยอยู่ได้อย่างยั่งยืน และในปัจจุบันแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 – 2564) มุ่งต่อยอดผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาอย่างต่อเนื่องส่งเสริม สร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจกระแสใหม่ เศรษฐกิจดิจิทัล เศรษฐกิจฐานชีวภาพ เศรฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ภายใต้กระบวนทัศน์ที่กำลังอยู่ในระหว่างเปลี่ยนผ่านนี่เอง จึงเกิดปัญหา โดยหลายๆ ฝ่ายที่อยู่ในกระบวนทัศน์ยังมีความเข้าใจไม่ตรงกัน หรือกำลังปรับวิธีคิด ปรับกระบวนการ แสวงหากระบวนการที่ดีที่สุดที่จะทำให้เกิดผลที่ดีกว่า ดังนั้นภายใต้กระบวนทัศน์ของ “ทฤษฎีการพัฒนาทางเลือก” ซึ่งเป็นกระแสของการพัฒนาที่ต้องการความมั่งคงยั่งยืน เศรษฐกิจไทยจึงควรมีการปรับโครงสร้างไปสู่ระดับสูงขึ้น คือ ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพ และสร้างนวัตกรรม (Efficiency-driven and Innovation-driven Economy) แนวทางเลือกหนึ่งที่จะไปสู่เป้าหมายแห่งการพัฒนา คือ การนำเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

ของไทยบนพื้นฐานของการใช้ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่ (คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ,2559) ในปัจจุบันรัฐบาลมีการสนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างจริงจังและกำหนดแนวทางที่ชัดเจนมากขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในภูมิภาคอาเซียน (Creative Industrial Hub of ASEAN) และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (ณัฐวุฒิ พงศ์สิริ, 2553) บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและทบทวนข้อมูลพื้นฐาน ทฤษฎีแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนทัศน์กระแสทางเลือก การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในประเทศไทย นำเสนอบทบาทการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาประเทศ นำเสนอนโยบายและยุทธศาสตร์ที่ควรพิจารณาถึงข้อเสนอแนะในการพัฒนาตามกระบวนทัศน์กระแสทางเลือก โดยใช้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์

1. ปรัชญากระแสทางเลือกในการพัฒนา (Alternative Development)

การพัฒนา “ทางเลือก” (Alternative Development) หมายถึง ทางเลือกอื่นที่ไม่ใช่ทุนนิยมอุตสาหกรรมกระแสหลัก คำว่า “การพัฒนาทางเลือก” ถูกแปลความหมายต่างๆ แต่โดยทั่วไป หมายถึงการเป็นข้อวิจารณ์หรือเป็นฝ่ายตรงข้ามกับการพัฒนากระแสหลักที่มุ่งแต่การสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นทางเลือกจากการพัฒนาโดยรัฐและกลุ่มอำนาจทางเศรษฐกิจต่างๆ แนวทางที่จัดว่าเป็นการพัฒนาทางเลือกอาจใช้ชื่อเรียกอื่นๆ เช่น การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม การพัฒนาที่ยั่งยืน ฯลฯ ซึ่งมักมีกระบวนการทำงานที่เกี่ยวข้องกับชุดคำ เช่น การมีส่วนร่วม ประชาชนรากหญ้า การเสริมสร้างความเข้มแข็ง การปลุกจิตสำนึก กระบวนการประชาธิปไตย พลเมือง สิทธิ ชุมชน ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ฯลฯ Pieterse (2001) ชี้ว่าจุดเน้นสำคัญที่ทำให้การพัฒนาทางเลือกแตกต่างจากการพัฒนากระแสหลัก คือ ขณะที่การพัฒนากระแสหลักเน้นการจัดระเบียบโลกระดับมหภาคและมุ่งเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แต่การพัฒนาทางเลือกเป็นการพัฒนาจากข้างล่าง (development from below) ให้ความสำคัญกับผู้กระทำการหรือศักยภาพของมนุษย์ในการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยยึดเอาประชาชนเป็นศูนย์กลางของ การพัฒนา (people-centered orientation) ปัจจุบันปรัชญากระแสทางเลือกเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาสังคมมากขึ้นเรื่อยๆ ขณะเดียวกันกระแสสังคมก็ให้ความสำคัญกับเรื่องสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังเกิดการสั่นคลอนของกระบวนทัศน์การพัฒนากระแสหลักอันเนื่องมาจากความล้มเหลวของการพัฒนาในหลายทศวรรษที่ผ่านมา กล่าวกันว่าแนวคิดเรื่องการพัฒนาทางเลือกเป็นการเคลื่อนย้ายเชิงกระบวนทัศน์ (paradigmshift) ของการพัฒนาจากการพัฒนากระแสหลักที่เน้นการพัฒนาทางด้านวัตถุและความเติบโตทางเศรษฐกิจ นำไปสู่แนวคิดการพัฒนามนุษย์อย่างเท่าเทียม มีส่วนร่วมและยั่งยืน ด้วยการใช้แนวทางการพัฒนาทางเลือกที่จะต้องมีหลักคิดเรื่องความ เสมอภาค ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม สร้างความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม และพัฒนาความอยู่ดีกินดีของประชาชน การพัฒนาทางเลือกมีส่วนสัมพันธ์กับปรัชญาแบบ “populist” ปรัชญา ที่เรียกร้องการกลับสู่ความเป็นชุมชน ซึ่งวิพากษ์วิจารณ์ระบบแบ่งงานกันทำในการจัดการแบบ “แยกส่วน” ในระบบทุนนิยม ปรัชญาการพึ่งตนเองแบบตะวันออก เช่น ปรัชญาของคานธี ปรัชญาของเหมา รวมทั้งเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ และท้ายสุดพวกเขาเชื่อมโยงการพัฒนาทางเลือกเข้ากับกระแส

เคลื่อนไหว “สีเขียว” ในกระแสสิ่งแวดล้อมนิยม โดยองค์ประกอบการเคลื่อนไหวในกระแสเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจาก 1) พวกประเพณีนิยมในเขตชายขอบ 2) คนชายขอบในระดับกลาง 3) พวกต่อต้านวัตถุนิยม Hettne (1990) มองว่าการประชุมของกลุ่ม UNCTAD ที่ Cocoyoc ในเม็กซิโก ปี ค.ศ. 1974 ได้เปิดประเด็นการอภิปรายว่าความเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ได้สนองตอบความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) ของประชาชนได้อย่างทั่วถึง ถือเป็นการก่อให้เกิดการพัฒนา “ทางเลือก” (Alternative Development) ได้มีการเชื่อมโยงว่าการพัฒนาทางเลือกนั้นเป็นการผสมผสานมรดกทางความคิดของตะวันออก เช่น ปรัชญาการพึ่งตนเองของคานธี และปรัชญาเศรษฐกิจแบบพุทธ ซึ่งเน้นความพอเพียงในการบริโภค (มากกว่าการสะสม) ผนวกเข้ากับการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมนิยมและการเมืองสีเขียวของตะวันตก นโยบายการพัฒนาทางเลือกมีดังนี้ 1) การสนองตอบความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) ทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ 2) ต้องเป็นการพัฒนาจากภายใน (คือ ไม่พึ่งภายนอกมากเกินไป) 3) สามารถพึ่งพาตนเอง (Self – Reliant) 4) ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมทางนิเวศน์ และ5) ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆของตนเอง

นอกเหนือจากแนวคิดดังกล่าว พบว่ามีปัจจัยที่สำคัญอีก 3 ประการ ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของกลไกการทำงานของการพัฒนาทางเลือก คือ 1) ชุมชน 2) ภาคเศรษฐกิจแบบไม่เป็นทางการ และ3) การเมือง ซึ่งนำมาผสมผสานเป็น “กระแสทางเลือกในการพัฒนา” ซึ่งมีการนำเสนอหลักการพัฒนาทางเลือกอื่นที่ไม่ใช่ทุนนิยม จึงย้อนกลับไปมองในอดีต ที่เศรษฐกิจและการแลกเปลี่ยนในตลาดเป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งระบบการผลิตในครัวเรือนที่มีครัวเรือนเป็นหน่วยผลิตและบริโภคในหน่วยเดียวกัน การแลกเปลี่ยนไม่ใช่เป้าหมายในการแสวงหากำไรแต่เป็นไปเพื่อสนองตอบความต้องการบริโภคในสิ่งที่ผลิตเองไม่ได้ และความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ กรอบคิด “กระแสทางเลือกในการพัฒนา” ไม่ได้หยุดนิ่ง ได้มีการเคลื่อนไหว ต้านกับความคิดการพัฒนากระแสหลักการจัดการแบบทุนนิยมในด้านต่างๆ (Friedman,1994:31) ได้ตั้งคำถามการพัฒนากระแสหลักที่เชื่อว่าการเติบโตของระบบเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดการจ้างงานและรายได้ที่เพิ่มขึ้น แต่มีปัญหาความยากจนเรื้อรังในประเทศด้อยพัฒนา ทำให้กระแสทางเลือกในการพัฒนา ควรพุ่งเป้าการพัฒนาไปที่ชุมชนโดยตรง แทนที่การพัฒนาจากบนลงล่าง (Trickle-Down Effect) ปรัชญาการคิด ของกระแสทางเลือกในการพัฒนาแตกต่างจากการพัฒนากระแสหลักในเชิงเศรษฐศาสตร์ ซึ่งการพัฒนากระแสหลักในเชิงเศรษฐศาสตร์ เชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์เศรษฐกิจคำนึงถึงผลกำไรสูงสุด และผลเสียน้อยที่สุด แต่การพัฒนาทางเลือกมองมนุษย์ในเชิงศีลธรรม (Moral Human Beings) ที่มีความต้องการเชิงจิตวิทยาสังคมมีคุณค่าและได้รับการยอมรับจากสังคมนอกเหนือไปจากผลกำไรเชิงเศรษฐกิจ ดังนั้น แนวคิดการพัฒนาทางเลือกจึงมุ่งเน้นการเสริมสร้างศักยภาพที่จะได้รับการยอมรับจากสังคมในฐานะเป็นเป้าหมายในการพัฒนา ดังนั้นการพัฒนาทางเลือกจึงให้ความสำคัญในประเด็นต่อไปนี้ 1) สิทธิมนุษยชน (Human Rights) 2) สิทธิความเป็นพลเมือง (Citizenship Rights) 3) การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ (Human Flourishing) รัฐควรถูกชักนำให้มีนโยบายและภาคปฏิบัติที่พุ่งเป้าไปที่คนจนมากขึ้น แต่รัฐต้องไม่ใช่ผู้ผูกขาดการพัฒนา ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นและร่วมกำหนดนโยบาย แนวความคิดของ Friedman (Friedman,1994 : 31-32) แตกต่างไปจากกระแสการพัฒนาทางเลือกกระแสอื่น คือ การให้ความสำคัญต่อครัวเรือน ในฐานะเป็นหน่วยกระทำที่สำคัญในภาคประชาชนมากกว่าที่จะเน้นชุมชน มีการเสนอความคิดว่าภาคประชาชนที่เข้มแข็งจะต้องมี

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

รัฐที่เข้มแข็ง ซึ่งรัฐเข้มแข็งไม่ใช่รัฐเผด็จการ แต่เป็นรัฐที่เจ้าหน้าที่รัฐพร้อมสนองตอบความต้องการของประชาชน รวมทั้งสามารถแนะนำส่งเสริมแนวคิดและโครงการที่จะเป็นประโยชน์ต่อภาคประชาชนอย่างแท้จริง

2. กระบวนทัศน์กระแสทางเลือกใหม่ของการพัฒนา: แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเริ่มเข้ามามีบทบาทในกระแสการพัฒนาของสังคมโลกนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 เริ่มตั้งแต่องค์การสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (Human Environment) ณ กรุงสต๊อคโฮล์ม ประเทศสวีเดน ซึ่งเรียกร้องให้ทั่วโลกได้คำนึงถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินขีดจำกัด ผลจากการประชุมดังกล่าวทำให้ทั่วโลกให้ความสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมกันอย่างกว้างขวาง ต่อมาในปี พ.ศ.2526 สหประชาชาติได้จัดตั้งสมัชชาโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) หรือเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า (Brundtland Commission) ซึ่งได้เสนอแนะว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ รูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอม ลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง (Sustainable Development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs) กล่าวคือ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ของคนรุ่นปัจจุบันจะต้องไม่ใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองแต่ควรเป็นการใช้ทรัพยากรในเชิงอนุรักษ์และพัฒนาให้เต็มศักยภาพอยู่ตลอดเวลาเพื่อทำการศึกษาในเรื่องการสร้างความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา ได้เรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือยและเปลี่ยนวิธีการพัฒนาในรูปแบบใหม่ในลักษณะที่ปลอดภัย และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อให้สอดคล้องกับข้อจำกัดของธรรมชาติมากยิ่งขึ้น รวมทั้งได้เสนอว่ามนุษยชาติสามารถที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นมาได้ สำหรับประเทศไทย ได้มีนักวิชาการหลายท่านพยายามอธิบายความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ที่สำคัญคือ แนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2541) ได้อธิบายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ (Integrated) คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือ มีดุลยภาพ (Balance) หรือพูดอีกนัยหนึ่ง คือ การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ” นั่นก็คือ การกำหนดแนวทางการพัฒนาจะต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านมนุษย์โดยให้คุณค่าทางวัฒนธรรมรวมอยู่ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม จึงสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ครอบคลุมการพัฒนาในทุกด้านและทุกมิติ กล่าวคือ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จิตใจ วัฒนธรรม ฯลฯ โดยมีคนเป็นศูนย์กลางหรือเป้าหมายของการพัฒนาในเชิงของเศรษฐกิจ จากคำจำกัดความของสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ “การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน” หมายถึง การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่องและเพียงพอในระยะยาว ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ 1)ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพ และมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพและสมดุล 2) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นการเจริญเติบโตที่สนับสนุนการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม และเกิดจากกระบวนการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีสะอาด ลดปริมาณของเสีย ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม และไม่สร้างมลพิษที่จะกลายมาเป็นต้นทุนการผลิตในระยะต่อไป จึงสรุปได้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน

เป็นกระบวนทัศน์กระแสทางเลือกใหม่ของการพัฒนา ซึ่งมีแนวคิดมาจาก 3 แนวทางใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ 1) แนวทางด้านนิเวศวิทยา โดยเน้นเรื่องความยั่งยืนของการทำงานและประสิทธิภาพของระบบนิเวศ เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศในระยะยาว 2) แนวทาง สังคม การพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้อย่างต่อเนื่อง มุ่งสู่เป้าหมายที่สำคัญคือการรักษาคุณภาพชีวิตของประชากรอย่างยาวนาน 3) แนวทางด้านเศรษฐกิจ จำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างการผลิตและการบริโภค และการพัฒนาเทคโนโลยีที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

ในปัจจุบันประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีแนวโน้มที่จะนำกระบวนทัศน์ของ “ทฤษฎีการพัฒนาทางเลือก” เข้ามาใช้ในการพัฒนาชุมชนเมืองมากยิ่งขึ้น โดยที่ชุมชนเมืองในตะวันตกนั้นมีแนวโน้มที่จะพัฒนาเมืองตามแนวทางของ “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” (จักรสิน น้อยไร่ภูมิ, 2551:177) ประเทศไทยได้รับอิทธิพลจาก กระบวนทัศน์แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในกระแสโลก มาปรับใช้ในกระบวนการวางแผนพัฒนาประเทศด้วยเช่นกัน แนวทางการพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในระยะเวลากว่า 20 ปีที่ผ่านมา จึงได้ปรับเปลี่ยนทิศทางไปสู่ความยั่งยืน มากขึ้น มีการเริ่มปรับแนวคิดในการพัฒนากำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 – 2559) โดยมีสาระสำคัญ คือ การพัฒนาต้องเป็นการพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการพัฒนา การพัฒนาจะต้องมีการบูรณาการเชื่อมโยงในมิติต่างๆ ให้มีลักษณะเป็นองค์รวมและเป็นการพัฒนาที่ไม่ทำลายทุนทางสังคมวัฒนธรรมอันดีงาม ตลอดจนมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเน้นการพึ่งพาตนเอง การเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง เน้นเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และนวัตกรรม ซึ่งกระบวนทัศน์กระแสทางเลือกใหม่ของการพัฒนานี้ต้องมาจากการเรียนรู้ระบบการจัดการ ระเบิดพลังการพัฒนาข้างในของชุมชนนั้นออกมาข้างนอกให้ได้ มีการขับเคลื่อนผ่านองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยี การศึกษาวิจัย ผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์ กลายเป็น "นวัตกรรม”

ดังนั้น จากที่กล่าวไว้ข้างต้นกระบวนทัศน์กระแสทางเลือกใหม่ของการพัฒนา มีหลักการที่สำคัญคือ การพัฒนาที่คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต คำนึงถึงความเป็น “องค์รวม” คือมองว่าการจะทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่นๆ ดังนั้น การพัฒนาแนวนี้จึงยึดหลักความรอบคอบ และค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งเปิดโอกาสให้ภาคีการพัฒนาต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาด้วย การพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้ระบุว่าจะต้องปฏิเสธ “ระบบเทคโนโลยี” เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นควรเป็นไปในทาง “สร้างสรรค์” ไม่ใช่ “ทำลาย ถ้าจะเปรียบเทียบการพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้กระบวนทัศน์กระแสทางเลือกใหม่ของการพัฒนาสามารถเปรียบเทียบได้กับ“การเป่าลูกโป่ง” เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในสังคม ซึ่งผู้เป่าลูกโป่งจะต้องพยายามรักษาความสมดุลระหว่าง “ความเร็ว” และ “ความปลอดภัย”เพราะถ้าเน้นแต่ความเร็วที่จะไปถึงจุดมุ่งหมายแต่ขาดซึ่งความปลอดภัย ลูกโป่งใบนั้นก็จะมีโอกาสที่จะแตกก่อนที่จะลอยไปถึงจุดมุ่งหมายได้

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

3. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy)

"เศรษฐกิจสร้างสรรค์" เป็นแนวคิดใหม่ซึ่ง จอห์น ฮาวกินส์ (John Howkins,2002) ได้ให้นิยามไว้ว่า "How people make money from idea" หมายถึง การสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์สามารถเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของไทย ซึ่งหมายถึงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552) เศรษฐกิจสร้างสรรค์มีองค์ประกอบร่วมของแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้ องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยี นวัตกรรมสมัยใหม่ "Creative Economy" เป็นรูปแบบของกลไก ขับเคลื่อนเศรษฐกิจยุคใหม่ ที่นำสินทรัพย์อย่าง "ความคิดสร้างสรรค์" มา "เพิ่มมูลค่า"โดยอาศัย"ความสามารถเฉพาะตัว"ผนวกกับ"สินทรัพย์ของท้องถิ่น"เป็นรากฐาน (อัญชลี ครุธงาม, 2558 : 357)

โดยมีองค์กรระหว่างประเทศที่ทำหน้าที่ดูแลควบคุมและส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ 2 องค์กรหลักได้แก่ องค์กรการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ(UNESCO: United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization) และ องค์กรความร่วมมือเพื่อการค้า และการพัฒนา (UNCTAD: The United Nations Conference on Trade and Development) ต่างให้คำจำกัดความของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ไว้ โดยคำจำกัดความของ UNESCO อธิบายว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ อุตสาหกรรมที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ ความชำนาญ และความสามารถที่มีศักยภาพในการสร้างงานและความมั่งคั่ง โดยการผลิตและใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญา ในขณะที่ UNCTAD ในรายงาน "Creative Economy Report 2008" โดย UNCTAD ได้ให้คำนิยามเศรษฐกิจสร้างสรรค์ไว้ว่า เป็นแนวความคิดในการสร้างความเจริญเติบโตและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยใช้สินทรัพย์ที่เกิดจากการใช้ความคิดเชิงสร้างสรรค์ ทำให้เกิดการสร้างรายได้ สร้างงาน ในขณะเดียวกันก็เป็นการส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม และสนับสนุนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งนี้เศรษฐกิจสร้างสรรค์จะเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสังคม ให้มีปฏิสัมพันธ์กับเทคโนโลยี ทรัพย์สินทางปัญญาและการท่องเที่ยว เศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เน้นองค์ความรู้ เกี่ยวข้องกับมิติทางด้านการพัฒนาการทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค และเพื่อการพัฒนาให้บรรลุเป้าหมาย ประเทศต่างๆ มีความต้องการนโยบายที่เป็นนวัตกรรมใหม่มีความหลากหลายทางแนวคิด ดังนั้นหัวใจสำคัญของเศรษฐกิจสร้างสรรค์อยู่ที่อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ คำนิยามเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (พิริยะ ผลพิรุฬห์, 2556) หมายถึง กระบวนการหรือ กิจกรรม (Process or Activity) โดยเกิดจาก 2 ส่วนปัจจัยหลักด้วยกันคือ 1) ทุนทางปัญญา หรือองค์ความรู้และ 2) ทักษะการประยุกต์นำความคิดสร้างสรรค์นั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในเชิงพาณิชย์

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวคิดของเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีองค์ประกอบร่วมในการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาหลายประการ อาทิ การใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคมและเทคโนโลยีนวัตกรรมใหม่ นอกจากนี้การพัฒนาทางเศรษฐกิจจะสามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดต้องมุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นหัวใจหลักที่สำคัญ ซึ่งจะนำมาสู่การพัฒนาของประเทศในทุกมิติทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

4. บทบาทเศรษฐกิจสร้างสรรค์กับการพัฒนาประเทศ

การพัฒนาประเทศไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยเป็นการพัฒนาที่จะใช้นวัตกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นสำคัญ อย่างไรก็ดี เป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยไม่ได้เน้นแต่ด้านการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรเน้นไปถึงการยกระดับความสามารถในการแข่งขันทั้งในระดับประเทศและระดับโลก เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทย กรอบการวิเคราะห์ทางด้านการพัฒนาประเทศภายใต้บริบทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์นี้จึงพยายามครอบคลุมในประเด็นดังต่อไปนี้ 1) จุดมุ่งหมายของการพัฒนาประเทศในบริบทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ 2) นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของต่างประเทศ 3) นโยบายและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในสังคมไทย

4.1 จุดมุ่งหมายของการพัฒนาประเทศในบริบทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ปัจจุบันนโยบายเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ได้มุ่งเน้นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจจากโครงสร้างการผลิตใหม่ของโลกจากเดิมที่เป็นอุตสาหกรรมแบบการผลิตจำนวนมาก แต่ความก้าวหน้าและเติบโตทางระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ได้ปฏิวัติการผลิตใหม่ของโลก ซึ่งกระตุ้นให้เกิดรูปแบบธุรกิจใหม่ๆ อย่างรวดเร็วโดยมีการเชื่อมโยงกับการสร้างมูลค่าจากความคิดสร้างสรรค์ เอกลักษณ์และวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และระบบดิจิทัลเทคโนโลยี เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจใหม่ การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพนั้นยังต้องอาศัยปัจจัยด้านตัวบุคคลเป็นสำคัญ และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาในการผลิตสินค้าและบริการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจ คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ มีการกำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ (Creative City) เพื่อส่งเสริมสภาพแวดล้อมและสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนา ซึ่งมีวิธีการพัฒนาดังนี้ 1) การพัฒนาด้านทรัพยากรมนุษย์ โดยพัฒนาองค์ความรู้ความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้สร้างสรรค์ที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แนวใหม่ ร่วมกับภาคการศึกษาสร้างเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ดำเนินการกำหนดนิยามอาชีพสร้างสรรค์ ยกระดับมาตรฐานทางวิชาชีพสร้างสรรค์สาขาต่างๆให้เทียบเท่ากับมาตรฐานในระดับสากล 2) ด้านการสร้างระบบนิเวศที่เหมาะสม สร้างพื้นที่หรือช่องทางการจัดแสดงผลงานและพัฒนาย่านสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม 3) ด้านมาตรการสนับสนุนผู้ประกอบการ จัดทำแผนพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และพัฒนารูปแบบการลงทุนที่เหมาะสม 4) ด้านกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และเชิงวัฒนธรรม ได้มีการจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน) 5) ส่งเสริมและสนับสนุนโครงนวัตกรรมในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ พัฒนานวัตกรรมแบบจำลองธุรกิจ (รายงานของคณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ,2559)

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

ซึ่งจะเห็นได้ว่าจุดมุ่งหมายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยไม่ได้เน้นแต่ด้านการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ได้มีการผสมผสานการพัฒนาประเทศในบริบทในมิติของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งในด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ การจ้างงาน การกระจายรายได้ และผลกระทบต่อการพัฒนาสังคมและชุมชน รวมถึงด้านความเท่าเทียมของการจัดสรรและการกระจายของผลผลิตและความมั่งคั่งที่เกิดขึ้น ซึ่งการพัฒนาควรใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ หากประเทศไทยต้องการหลุดพ้นจากการเป็นเพียง “ลูกจ้าง” การมุ่งพัฒนาประเทศไปสู่ระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงเป็นกระบวนทัศน์ทางเลือกที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งในทางปฏิบัติประเทศไทยจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศในบริบทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มีการเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการรักษาความสมดุลทางมิติเศรษฐกิจ สังคม ความรู้ วัฒนธรรม เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ควรมีการเพิ่มการการวิจัยเพื่อสร้างฐานชีวิตสร้าง “Pyramid of Life” ที่มีการปฏิบัติในสังคมจึงจะสามารถพึ่งพาตนเองได้ ดังนั้นวันนี้จึงควรมีการปรับกระบวนทัศน์ คือ ทบทวนจุดมุ่งหมายของการพัฒนาที่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนโดยมีกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และเชิงวัฒนธรรม ใช้กลวิธีการเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) และการส่งเสริมให้ทำได้ (Enabling) เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาตามกระบวนทัศน์กระแสทางเลือกเกิดความยั่งยืนในอนาคต

4.2 นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของต่างประเทศ

ปัจจุบัน นโยบายเศรษฐกิจของประเทศต่างๆได้มุ่งเน้นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ จากโครงสร้างการผลิตใหม่ของโลก จากเดิมที่เป็นอุตสาหกรรมแบบการผลิตจำนวนมาก (Mass production) เพื่อการผลิตสินค้าที่เหมือนกันสำหรับผู้บริโภคจำนวนมาก แต่ความก้าวหน้าและเติบโตทางระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ได้ปฏิวัติการผลิตใหม่ของโลก ซึ่งกระตุ้นให้เกิดรูปแบบธุรกิจใหม่ๆอย่างรวดเร็ว ระบบเศรษฐกิจใหม่ (New Economy) จึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่หลายประเทศได้นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยเชื่อมโยงกับการสร้างมูลค่าจากความคิดสร้างสรรค์ เอกลักษณ์และวัฒนธรรมทรัพยากรธรรมชาติ (คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ, 2559) เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจใหม่ ทั้งนี้หลายประเทศในโลกได้นำเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และเชิงวัฒนธรรมมาเป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อร่วมกันผลักดันให้เศรษฐกิจสร้างสรรค์เกิดสัมฤทธิผล และจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจแฮมเบอร์เกอร์ที่แต่ละประเทศกำลังเผชิญอยู่ทำให้เกิดภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงและต่อเนื่อง ดังนั้นรัฐบาลแต่ละประเทศต้องมีกลยุทธ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างเร่งด่วน ตัวอย่างเช่น ประเทศสหราชอาณาจักรถือว่าเป็นต้นแบบที่มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบตั้งแต่การจัดตั้งทีมงานเพื่อทำการศึกษาและจำแนกประเภทอุตสาหกรรม การจัดเก็บข้อมูลและสถิติและการวางแผนงานในระดับต่างๆ คือ นโยบายระดับชาติ (National Policies) นโยบายรายอุตสาหกรรม (Sectorial Policies) และนโยบายเฉพาะเรื่อง (Emerging Policies) นอกจากนี้ยังได้มีการจัดตั้งหน่วยงานต่างๆ เพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาคน การสนับสนุนทางด้านการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนที่ให้กับธุรกิจขนาดย่อม และการสนับสนุนทางด้านการวิจัยและพัฒนาผ่านสิทธิทางภาษีและโครงการต่างๆ

นอกจากหน่วยงานภาครัฐแล้ว ภาคเอกชนและภาคการศึกษาก็มีส่วนสำคัญในการผลักดันเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของสหราชอาณาจักร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการป้อนบุคลากรสู่อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ตลอดจนการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยี มีเป้าหมายในการส่งเสริมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่ใช้นวัตกรรม เป็นกลไกในการขับเคลื่อนและสนับสนุนเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา การวิจัย การพัฒนาทักษะความรู้เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมการจ้างงาน มีการพัฒนา Truman Market ในลอนดอน ด้วยการเปลี่ยนโรงเบียร์และพื้นที่โดยรอบให้เป็นย่านสร้างสรรค์ และเปิดให้ผู้ประกอบการ นักออกแบบ และศิลปินเข้ามาเช่าพื้นที่ได้ในราคาถูก ทำให้คนรุ่นใหม่ที่ต้องการเริ่มต้นธุรกิจให้ความสนใจมีร้านค้าหลากหลายประเภท ในประเทศญี่ปุ่นมีการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ทั้งภาครัฐและเอกชนโดยภาครัฐเองมีนโยบายในการสนับสนุนเรื่องต่างๆ เช่น การส่งเสริมทรัพย์สินทางปัญญา การส่งเสริมการลงทุนสำหรับผู้ประกอบการด้านความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มอุตสาหกรรม และเมืองแห่งความคิดสร้างสรรค์ การมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นจุดแข็ง อุตสาหกรรมสร้างสรรค์จึงเน้นไปที่อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา ซึ่งรวมถึงแอนิเมชัน ภาพยนตร์ ดนตรี และซอฟต์แวร์เกมส์ เป็นต้น ในประเทศสิงคโปร์ได้ใช้นโยบายผลักดันให้สิงคโปร์เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมระดับสากลในด้านการออกแบบ ส่งเสริมธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ให้เกิดนวัตกรรม สนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ด้านการออกแบบ เพื่อยกระดับวิชาชีพและดึงดูดคนรุ่นใหม่เข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ในประเทศเกาหลีใต้กำหนดนโยบายการต่อยอดทุนทางวัฒนธรรม ด้วยการพัฒนานวัตกรรม วิทยาศาสตร์ และ ICT รวมถึงสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจด้วยธุรกิจ Startups และพัฒนาตลาดใหม่ๆจากไอเดียสร้างสรรค์ และในประเทศออสเตรเลียมีการกำหนดนโยบาย พัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของประเทศโดยรวมทั้งสามส่วนไว้ด้วยกัน ได้แก่ ศิลปะ วัฒนธรรม และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

ทั้งนี้ในการส่งเสริมสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ควรมีการให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมที่มีส่วนในการหล่อหลอมให้เกิดการพัฒนาที่เชื่อมโยงกับภาคการผลิตจริง ร่วมขับเคลื่อนและสร้างความเจริญเติบโตให้แก่เศรษฐกิจของประเทศ

4.3 ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในสังคมไทย

แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทยอยู่ในระยะเริ่มต้นยังไม่มีการกำหนดนิยามและขอบเขตของการพัฒนาที่ชัดเจน ตลอดระยะเวลากว่า 10 ปีที่ผ่านมาพบว่า ประเทศไทยมีการพัฒนาแม้ว่าจะมีหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการพัฒนาส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ แต่ยังไม่มีการเชื่อมโยงการทำงานให้เกิดการพัฒนาและขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบ (เสาวรภย์ กุสุมา ณ อยุธยา, 2553) การสร้างความมุ่งมั่นและพลังขับเคลื่อนของคนในสังคมเป็นการพัฒนาในแบบของนามธรรมที่มีความสำคัญที่สุดในการใช้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการจัดทำแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ, 2559) ซึ่งประกอบด้วย

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

1) การสนับสนุนการพัฒนาธุรกิจตามแนวทางเครือข่ายวิสาหกิจ

2) การส่งเสริมการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ (Creative City)

3) การเสริมสร้างศักยภาพของผู้ประกอบการและบุคลากรในการใช้ความคิดสร้างสรรค์(Talent) เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการทุกสาขา

4) การพัฒนาระบบการเงินเพื่อสนับสนุนการลงทุนและการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

5) การส่งเสริมการจดทะเบียน การใช้ และการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานของการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน ได้มีการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามาช่วยในการสร้างมูลค่าเพิ่มและเชื่อมโยงภาคการผลิตและการบริการต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น อาทิ อุตสาหกรรมรถยนต์ อุตสาหกรรมดิจิทัลคอนเทนต์ อุตสาหกรรมออกแบบ และเครือข่ายวิสาหกิจ สินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อการส่งออก เป็นต้น ดังนั้นเพื่อให้การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทยสามารถขับเคลื่อนได้อย่างเป็นรูปธรรมและสามารถพัฒนาแบบยั่งยืนภายใต้ความร่วมมือของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ร่วมกับศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (ศสบ.) ภายใต้สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (สบร.) ได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทย (คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ,2559) ดังนี้

1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสภาพแวดล้อมภายในประเทศ เพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์นั้น ภาครัฐต้องให้ความสำคัญสำหรับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อสารและการคมนาคม การส่งเสริมการลงทุนทางด้านวิจัยและพัฒนา การจัดหาแหล่งเงินทุน การพัฒนาการศึกษาอย่างเป็นระบบและครบวงจรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด รวมทั้งสร้างบุคลากรที่มีความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนาการตลาดสมัยใหม่และการบังคับใช้กฎหมาย โดยเฉพาะกฎหมายด้านทรัพย์สินทางปัญญา มีการศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มาจากกฎหมายและกฎระเบียบเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและแก้ไขต่อไป

2) การบูรณาการและการดำเนินงานของหน่วยงาน การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีกรอบการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนจำนวนมาก การดำเนินงานขับเคลื่อนการพัฒนาในระดับปฏิบัติจำเป็นต้องมีหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบหลัก และมีกรอบนโยบายและกลไกการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนรวมทั้งมีการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และจัดทำแผนที่นำทางการพัฒนา (Roadmap) ขึ้นมาให้ชัดเจนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์

3) การศึกษาวิจัยและพัฒนาเชิงลึกในสาขาเศรษฐกิจสร้างสรรค์และทุนวัฒนธรรม ภาครัฐควรขับเคลื่อนในการทำการศึกษาองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาในสาขาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ 5 สาขา คือ มรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาและความหลากหลายทางชีวภาพ, เอกลักษณ์ศิลปะและวัฒนธรรม, งานช่างฝีมือและหัตถกรรม, อุตสาหกรรมสื่อ บันเทิง และซอฟต์แวร์, การออกแบบและพัฒนาสินค้าสร้างสรรค์ การพัฒนาสาขาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ทั้ง 5 สาขา จนสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและนำผลิตภัณฑ์และบริการออกสู่ตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้ควรมีการศึกษาและสร้างงานวิจัยที่มีการจัดทำฐานข้อมูลและมีระบบการจัดเก็บข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ โดยมีการกำหนดมาตรฐานขอบเขตของอุตสาหกรรมและบริการเชิงสร้างสรรค์

ให้ชัดเจน มีวิธีการจัดเก็บข้อมูลให้เป็นที่ยอมรับและมีความน่าเชื่อถือ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการประเมิน ติดตามผล และกำหนดนโยบายการพัฒนาลำดับต่อไป

4) การสร้างความตระหนักและสร้างโอกาสให้ผู้ประกอบการ กล่าวคือภาครัฐควรมีการผลักดันและสนับสนุนผู้ประกอบการของไทยให้ได้รับการพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ในการสร้างสรรค์สินค้าและบริการรูปแบบใหม่ที่มีจุดเด่น และสามารถต่อยอดความคิดและนวัตกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดและก้าวทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

การกำหนดนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสังคมไทย ควรพิจารณา ประเด็นดังต่อไปนี้ (พวงแก้ว พรพิพัฒน์, 2553) สร้างเศรษฐกิจไทยให้เข้มแข็งบนฐานการผลิตที่แข็งแกร่ง และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง จากการสร้างฐานเศรษฐกิจใหม่แทนการพึ่งอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก โดยใช้ความรู้ความคิดสร้างสรรค์ ความได้เปรียบด้าน อัตลักษณ์และคุณค่าของทุนวัฒนธรรมที่สะสมมานานและเลียนแบบได้ยาก มาต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์ทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการให้มีศักยภาพ รวมทั้งการวิจัยพัฒนาสร้าง นวัตกรรมที่เหมาะสมได้ด้วยตนเอง โดยเน้นการสร้างคุณค่าและผลิตภาพการผลิตให้กับสินค้าและบริการเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้โครงสร้างการผลิตของประเทศเข้มแข็งและแข่งขันได้นอกจากนี้เศรษฐกิจสร้างสรรค์เปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการไทยโดยเฉพาะธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม รวมทั้งธุรกิจชุมชน ที่มีทัศนคติและขีดความสามารถในการทำธุรกิจเชิงสร้างสรรค์พัฒนาธุรกิจให้เข้มแข็ง อาทิการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งด้านการออกแบบให้มีรูปแบบและบรรจุภัณฑ์ที่โดดเด่นและคุณภาพมาตรฐานที่ได้รับ การรับรองพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการสร้างสรรค์ที่ไทยมีศักยภาพทั้งขั้นตอนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และกระบวนการทางการตลาด ส่งผลให้เกิดการจ้างงานและสร้างรายได้ให้กับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศนำไปสู่การปรับสมดุลระหว่างเศรษฐกิจและสังคมของคนเมืองกับคนชนบท

ดังนั้น การกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในสังคมไทยจึงไม่ควรพิจารณาเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่ง แต่ควรเน้นการปรับแนวคิดเชิงบูรณาการ โดยทำการเปรียบเทียบจุดอ่อนและจุดแข็งของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทย ดังตารางที่ 1 เพื่อที่จะเกิดเป็นแนวความคิดและเกิดการต่อยอดนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่องและลงสู่การปฏิบัติที่แท้จริง

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบจุดอ่อนและจุดแข็งของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทย

จุดอ่อน	จุดแข็ง
การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสร้างสรรค์ยังไม่ชัดเจนลงสู่การปฏิบัติที่แท้จริง และขาดความต่อเนื่องในการพัฒนา	มีการกำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมสภาพแวดล้อมและสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนา
นโยบายและยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทยขาดการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการเสริมสร้างพลังอำนาจในการขับเคลื่อนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น	มีต้นทุนทางสังคม และความหลากหลายทางวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนไทย
ขาดการขับเคลื่อนทุนวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ สู่การปฏิบัติที่ชัดเจน โดยสินค้าเวทีการค้าโลก เกษตรและอุตสาหกรรมมีบทบาทมากกว่าสินค้าที่ใช้เศรษฐกิจสร้างสรรค์	ความได้เปรียบทางด้านอัตลักษณ์และคุณค่าของทุนวัฒนธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดสะสม มานานเลียนแบบได้ยาก สามารถมาต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์
ความไม่สอดคล้องของภาคการศึกษากับการผลิตที่ขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะ พื้นฐานทางด้านระบบทรัพย์สินทางปัญญา	ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมได้อย่างต่อเนื่อง
ปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญายังเป็นปัญหาสำคัญโดยเฉพาะการบังคับใช้กฎหมายให้เด็ดขาดและมีประสิทธิภาพ	เปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการไทยโดยเฉพาะธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม รวมทั้งธุรกิจชุมชน ที่มีทัศนคติและขีดความสามารถในการทำธุรกิจเชิงสร้างสรรค์พัฒนาธุรกิจให้เข้มแข็ง

ซึ่งประเด็นที่เป็นส่วนสำคัญที่สุดในการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในสังคมไทย ได้แก่ กระบวนการและวิธีการมอง “ทุนจากภายใน” ชุมชนและท้องถิ่นที่มีอยู่แล้ว เพื่อนำมาซึ่งการต่อยอดสร้างสรรค์และสร้างมูลค่าเพิ่ม สิ่งเหล่านี้จะเป็น “อัตลักษณ์” ที่สำคัญในการสะท้อนความเป็นตัวตนของชุมชนและท้องถิ่น อันเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งต่อความสำเร็จ (อภิลักษณ์ ธรรมวิมุตติ และธีระวัฒน์ จันทึก, 2560) และมีแรงขับเคลื่อนจากทรัพยากรมนุษย์ทางด้านความคิดสร้างสรรค์ โดยทุนมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญที่มุ่งสามารถเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนา อาศัยความคิดสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในการสร้างนวัตกรรม ซึ่งจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองของชุมชนได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากกระบวนทัศน์กระแสทางเลือกการพัฒนาและแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นแนวทางหนึ่งของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ การปรับโครงสร้างการผลิตให้สมดุลและยั่งยืน การพัฒนาสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีการพัฒนาคนและสังคมให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล โดยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับรูปแบบการพัฒนาประเทศโดยการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ด้วยเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ดังนี้ 1) ควรมีการจัดการองค์ความรู้เรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สร้างความพร้อมให้กับคนเป็นสำคัญ เนื่องจากหัวใจของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือความคิดสร้างสรรค์ที่อยู่บนฐานขององค์ความรู้จากการเรียนรู้ และภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สั่งสมมา นำมาผสมผสานกับวัฒนธรรม แล้วนำมาผลิตเป็นสินค้า โดยการใช้เทคโนโลยี/นวัตกรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยใช้ลิขสิทธิ์เป็นเครื่องมือสำคัญในการปกป้องผลงาน อย่างไรก็ตาม ความท้าทายของการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทย ได้แก่ การผลิตบุคลากรที่มีความรู้และทักษะการคิดสร้างสรรค์ได้ทันความต้องการ การสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเกิดความคิดสร้างสรรค์ กลยุทธ์กระตุ้นการค้าเชิงสร้างสรรค์ทั้งในระดับประเทศและระดับโลก การลงทุนด้านวิจัยและพัฒนา และการเชื่อมโยงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ไปพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อลดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย และคนเมืองกับคนชนบท ต้องอาศัยความร่วมมือเป็นเครือข่ายจากฝ่ายต่างๆ ในสังคมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมเดินหน้าพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้เป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจสังคมไทยอย่างจริงจัง 2) การขับเคลื่อนทุนวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ต้องจัดทำยุทธศาสตร์และแนวทางผลักดันสู่การปฏิบัติที่ชัดเจน มีความพร้อมด้านองค์ความรู้และเทคโนโลยี วางระบบบริหารจัดการที่เหมาะสม การศึกษาวิจัยพฤติกรรมการบริโภคและกลุ่มผู้บริโภค เพื่อสร้างตลาดในประเทศที่สามารถบริโภคสินค้าวัฒนธรรมที่มีคุณภาพได้ก่อนที่จะนำไปสู่การส่งออกในระยะต่อไป การพัฒนาฐานข้อมูลวัฒนธรรมและการจัดการองค์ความรู้ พร้อมทั้งวางระบบการติดตามประเมินผลภายใต้กระบวนการทำงานเป็นเครือข่ายทั้งหน่วยงานส่วนกลาง ภูมิภาค ท้องถิ่น 3) สร้างเศรษฐกิจสังคมสีเขียว เศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมสีเขียว ตามแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมที่ยั่งยืน ไม่เบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเตรียมพร้อมรองรับความผันผวนของเศรษฐกิจ การเพิ่มขึ้นของราคาอาหารและพลังงาน และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยอาศัยการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ ใช้ความรู้และภูมิปัญญารวมทั้งต้องพึ่งการมีส่วนร่วมของทุกคน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ. (2559). รายงานเรื่องการปฏิรูปเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และเชิงวัฒนธรรม) (Creative and Cultural Economy.” กรุงเทพฯ.: สำนักงานเลขาธิการสภาขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศ.

จอห์น ฮาวกินส์ (John Howkins) แปลโดย คุณากร วาณิชชย์วิรุฬย์. (2553) เศรษฐกิจสร้างสรรค์เขามั่งคั่งจากความคิดกันอย่างไร The Creative Economy : How People make money from Ideas. กรุงเทพฯ : ศูนย์สร้างสรรค์ออกแบบ.

จักรสิน น้อยไร่ภูมิ. (2551). “แนวคิดชุมชนเมืองที่พอเพียง : การออกแบบชุมชนเมืองที่ยั่งยืนในรูปแบบของไทย The Urban Sufficiency Concept : A Sustainable Urban Design in Thai Pattern.” **วารสารวิชาการ คณะสถาปัตกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.**177-198.

จามะรี เชียงทอง. (2549). **สังคมวิทยาการพัฒนา.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ณัฐวุฒิ พงศ์สิริ. (2553). “กลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์ ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์.” **วารสาร Journal Of Intelligence.** 7,1 (มกราคม-มิถุนายน): 55-59.

ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง. (2542). **เมืองในสังคมไทย.** เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2552). รายงานการศึกษาเบื้องต้นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ The Creative Economy. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัท บี.ซี. เพรส (บุญชิน) จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่11 (พ.ศ.2555-2559).[ออนไลน์]. ได้จาก: http://www.nesdb.go.th. (เข้าถึงวันที่ 28 สิงหาคม 2560).

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2541).**การพัฒนาที่ยั่งยืน.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พวงแก้ว พรพิพัฒน์. (2553). “เศรษฐกิจสร้างสรรค์: พลังขับเคลื่อนใหม่ของเศรษฐกิจไทย.” **วารสารเศรษฐกิจและสังคม.** (ตุลาคม-ธันวาคม): 6-12.

พิริยะ ผลพิรุฬห์. (2556). “เศรษฐกิจสร้างสรรค์กับการพัฒนาประเทศไทย.” **วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์ สถาบันพัฒนศาสตร์**. 7,1: 1-69.

ศักดิ์ชัย เกียรตินาคิน. (2553). **ทุนความคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์.** กรุงเทพฯ : ไว้ลาย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2552). รายงานการศึกษาเบื้องต้นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ The Creative Economy. กรุงเทพฯ : บริษัท บี.ซี. เพรส (บุญชิน) จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559).[ออนไลน์]. ได้จาก: http://www.nesdb.go.th. (เข้าถึงวันที่ 28 กรกฎาคม 2560).

เสาวรภย์ กุสุมา ณ อยุธยา. (2553). “Creative Economy ทางเลือกใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจไทย.” **วารสาร Executive Journal**. 30,1: 23-28.

อภิลักษณ์ ธรรมวิมุตติ และธีระวัฒน์ จันทึก. (2560). “ทุนมนุษย์เชิงนวัตกรรมและสร้างสรรค์ของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน.” Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. 10, 1 (มกราคม – เมษายน) : 1572-1589.

อัญชลี ครุธงาม. (2558). “การพัฒนาหลักสูตรงานประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอคูบัวตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.” Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. 8, 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม) : 352-371.

ภาษาต่างประเทศ

Braga, Carlos A. Primo. (2010). “Innovation and Growth.” Policy Lessons from Catching Up Experiences, PowerPoint presentation at the World Bank-Office of National Economics and Social Development Board (NESDB) Workshop on Skill for Innovation-Led Growth, December 7, 2010, Bangkok, Thailand.

Friberg and Hettne. (1985). **Development Theory and the Three Worlds**. New York: Longman Scientific & Technical.2010, Bangkok, Thailand.

Friedman, J. (1994). **Cultural Identity and Global Process.** London: Hodder and Stoughton.

Hettne, Bjorn. (1990). **Development Theory and the Three World**. New York: Longman Scientific and Technical.

Jan Nederveen Pieterse. (2001). **Development Theory Deconstructions/Reconstructions.** London : SAGE Publications.

Nerfin. (1977). **Another Development**. Approaches and Strategies, Dag Hammarskjold Foundation.

Swann, G.M., Peter. (2009) **Economics of Innovation: An Introduction**. Cheltenham: EdwardElgar Publishing.

UNCTAD. (2008). Creative Economy Report 2008. [Online]. Available from: http://www.chulapedia.chula.ac.th/index.php/ (Accessed Date 25 January 2017).